

מנשה לוין כתב את הרומן התל אביבי הראשון, ואז נעלם מהזיכרון הקולקטיבי

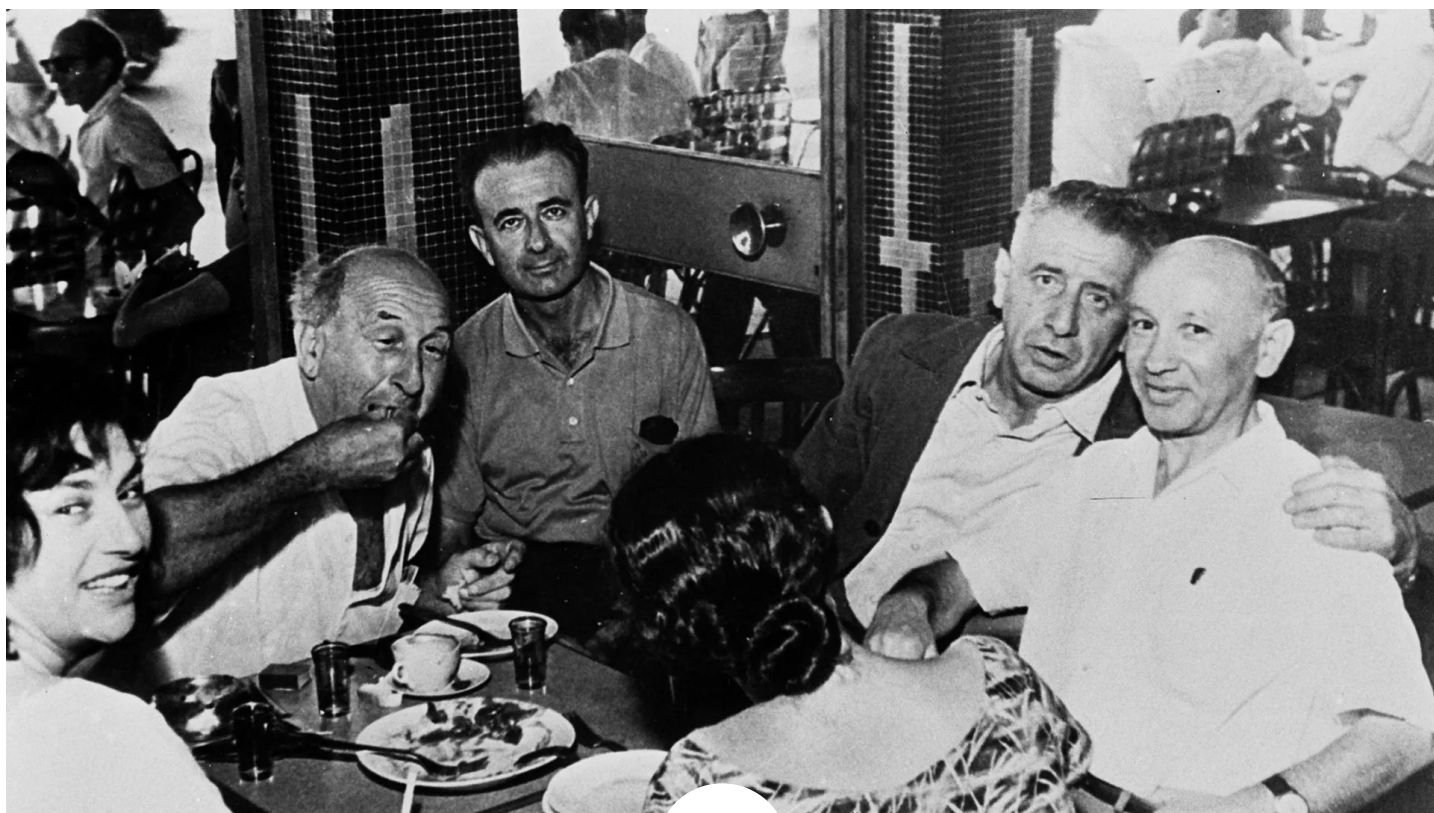
הוא נחשב למשורר מחונן ונמנה עם החבורה הבוהמיינית של אלתרמן, שלונסקי ולאה גולדברג, אך נעלם מהקאנון העברי. אתר חדש שמרכז את יצירותיו של המשורר והסופר מנשה לוין מנסה לתקן את העוול

"בדלת המזוגגת: העיר וגגותיה וסגנונות להם. סמוך לדלת, סמוך לעין: שלושה ברושים צעירים מאירים כיכר חול מקומטת. רסין הציץ בשעון היד: אשתקד ציין זה את מספר היערות, הגשרים שבין הכרך לבין שדרת לילכים בניצתם. הוא הגיש את השעון לאוזנו: נשימתו כה עצבנית, כה יקרה, ומחוגיו אומדים את הזמן". השנה היתה 1938 כשהשורות האלו, וקטע הפרוזה שאחריהן, התפרסמו בעיתון "הארץ". הן תיארו את חייו של משורר צעיר, יחפן אנין בן 22, בעיר העברית תל אביב. קורותיו של אותו הגיבור, דני רסין שמו, נרשמו עשור קודם לכן, בין 1925 ל-1928, אז נשלמה הכתיבה.

מה שנכתב דילג מעל הרעב ומאורעות הדמים, העלייה ההמונית וקשיי החיים שהיו מנת חלקו של היישוב העברי. במקום זה התמקד המחבר, מנשה לוין, בעניינים של הפרט: חברויות ואמנות, כתיבה ויחסים רומנטיים, והכל בתוך אותה חבורה יצירתית ובוהמיינית של אמנים בני התקופה. כמה קטעים מאותם 200 עמודים צפופים התפרסמו פה ושם בשנים שחלפו מאז הושלם לפני 90 שנים, אבל נדרשו עוד עשורים רבים עד שהרומן פורסם במלואו. זה קרה רק ב-1997, 16 שנים אחרי מותו של לוין. הספר, המוכר כיום כראשון הרומנים התל אביביים, נקרא "חולות כחולים" (הוצאת הקיבוץ המאוחד).

ליון (מימין, מביט אל המצלמה) מחובק עם נתן אלתרמן וחברים נוספים בבית הקפה המיתולוגי "כסית" צילום: צלם/ת לא ידוע/ה

הקרנה פואטית על מסך פרוזאי

ליון, יצוין כבר עכשיו, אינו אלמוני גמור. בחוגי מחקר הספרות הוא דמות מוכרת למדי, ואחרי מותו ראו אור כמה קבצי סיפורים שלו בהוצאה ראשונה או שנייה — "מאה לילות ביפו העתיקה" (1983, ספריית פועלים), "הרקדנית המעופפת" (2000) ו"על עיר ועל ים" (2011, שניהם בהוצאת מוסד ביאליק). אבל כשבוחנים את השנים בהן יצר, את כתיבתו, גם הבוסרית, ובעיקר את החבורה שעליה נמנה, אותה חבורה בוהמיינית תל אביבית העסוקה בעצמה ומתוארת בספר, קשה שלא להתרשם שהיעדרותו מהזיכרון הקולקטיבי היא משונה. לפני שבועות אחדים עלה לאוויר אתר חדש לזכרו, שיזמו קרובי משפחה. מופיע בו מבחר מעבודותיו, סיפור חיו ומאמרים שכתבו לימים חוקרי ספרות עליו ועל יצירתו. 90 שנים אחרי שהשלים את העבודה על הרומן התל אביבי הראשון, נתיב שסלל ובו יצעדו לימים יוצרים כניסים אלונים ויעקב שבתאי, ייתכן שסוף סוף תהיה למנשה ליון תקומה.

מיטב הכתבות והפרשנויות, מדי יום ישירות אליכם למייל

הרשמה בקליק

חבורת סופרים יחדיו

אלא שאי אפשר אלא לתהות מה קרה לו לליון, מדוע נמנע כך מפרסום בזמן אמת ואיך נשכח מהלב במשך עשרות שנים. התשובה לכך, מתבהר והולך, קשורה לאותה חבורה בוהמיינית שעליה כתב ולמה שהתחולל בה, בינו ובין כמה מחבריה, המאכלסים עד היום את המרכזיים שבמדפי השירה והספרות העבריים.

ליון, יליד אפריל 1903, נולד בפולין ובגיל 20 כבר פירסם סיפורים שכתב בירחון הספרותי העברי "ורשא"

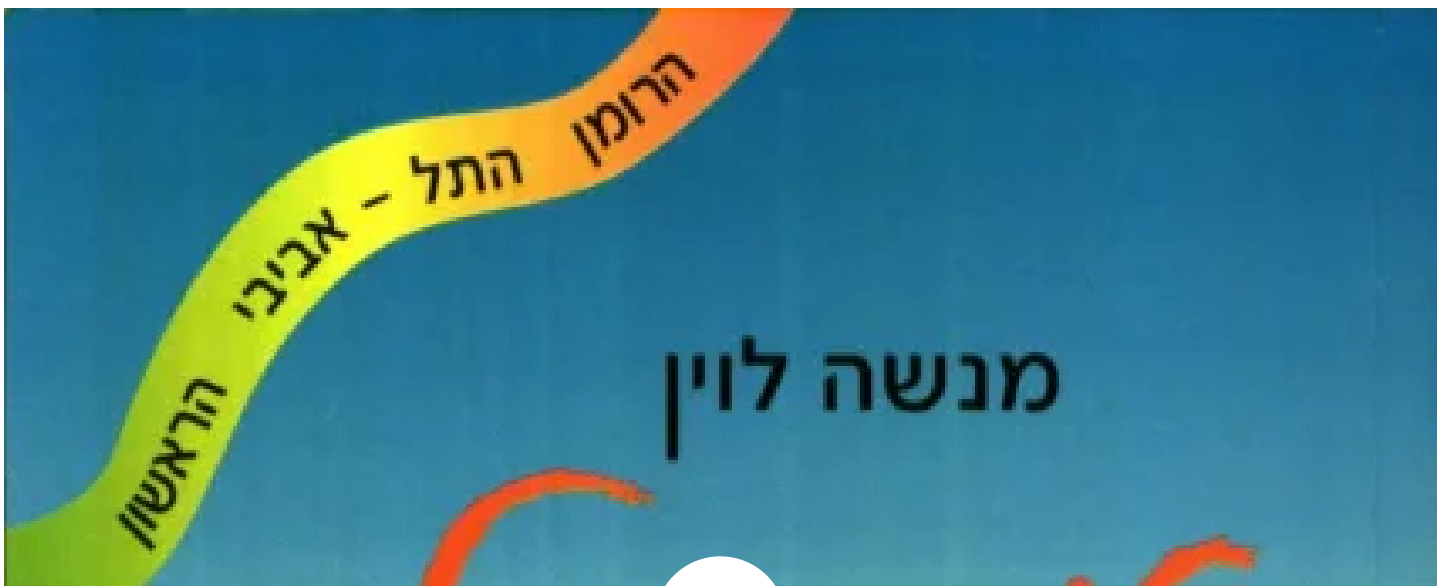
מאוד נקלט במעגלי הבוהמה היצירתית של בתי הקפה. חבריו ומקורביו היו אלתרמן ושלונסקי, לאה גולדברג, אלכסנדר פן ואורי צבי גרינברג. אלו היו שנים עתירות דרמה, ולא רק בגלל ההתרחשויות הלאומיות כבדות המשקל.

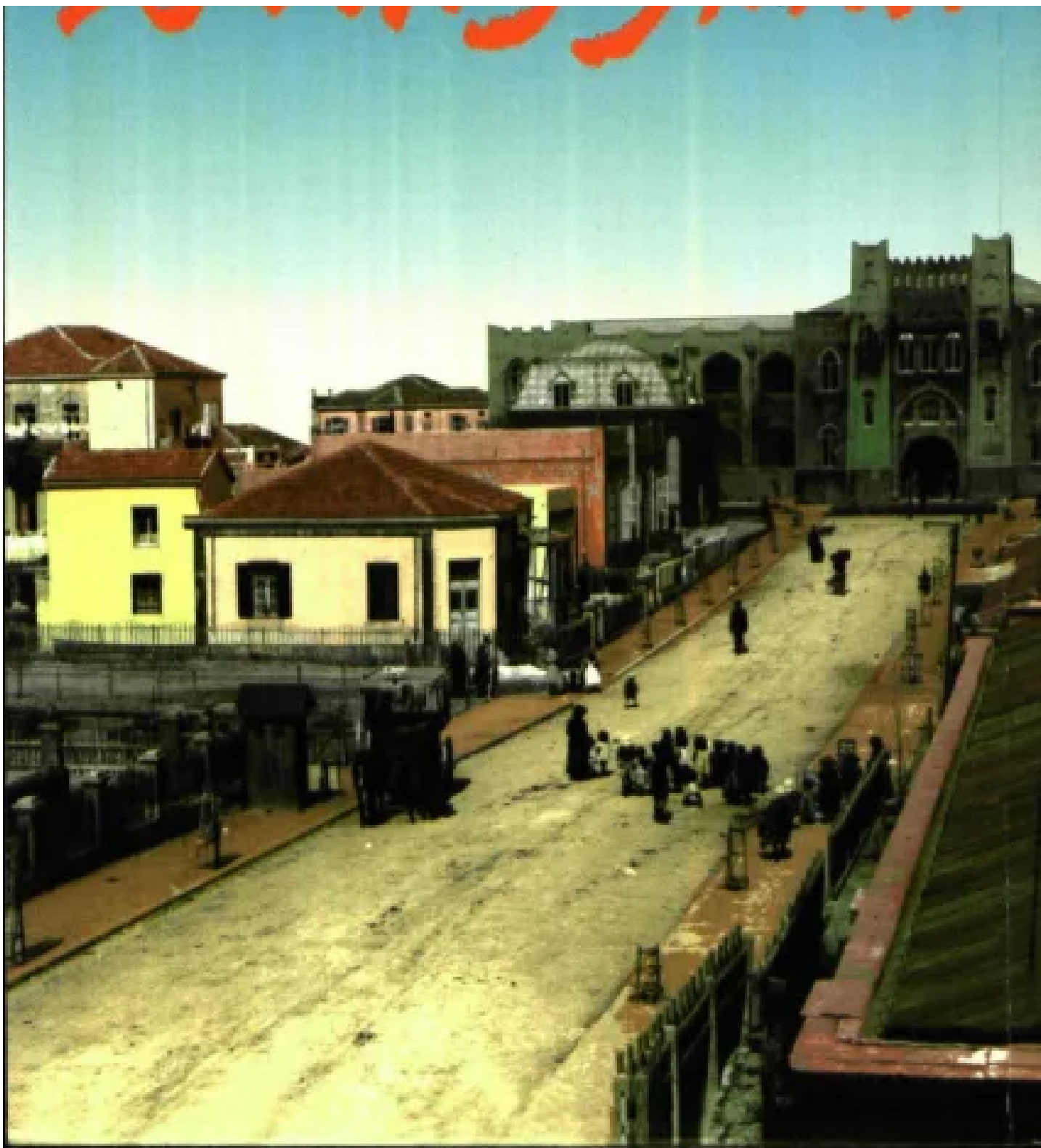
בשנות ה-20, וביתר שאת בשנות ה-30 וה-40 של המאה הקודמת, התגבשה ופעלה החבורה כקבוצה יצירתית: "חבורת סופרים יחדיו" או, כשם כתב העת שהקימה, חבורת "טורים". למעשה, "מאה לילות ביפו העתיקה", ספרו היחיד של לויין שראה אור בחייו, יצא בהוצאת "יחדיו" ב-1938, ביחד עם פסגת יצירתו של אלתרמן, קובץ השירים "כוכבים בחוץ". באותן שנים כתב לויין ספרות וגם שירה, שבמאמר מאוחר יתפעל ממנה פרופ' דן מירון. "קומץ שירי העיזבון שנותר בידינו אינו מותיר מקום לספק, שהיה ביכולתו, אילו רצה, או אילו הוכשרו התנאים לכך, לתפוס את מקומו כמשורר לצד המשוררים האחרים של החבורה: שלונסקי, אלתרמן, לאה גולדברג, יוכבד בת מרים, עזרא זוסמן, אברהם חלפי, רפאל אליעז, יונתן רטוש, אליהו טסלר, יחיאל פרלמוטר (אבות ישורון)", כתב מירון בהקדמה לספר השירים "פתיחה ללילה", המופיעה גם היא באתר החדש. "כיצד קרה שמשורר בעל יכולת וירטואוזית כזו לא מצא את מקומו בקרב הבולטים שבין משוררי זמנו, מיעט כל כך בכתיבת שירים, ואף אותם מעטים שכתב טמן במגירת שולחנו?" תהה מירון.

התשובה עשויה להימצא בכמה מעבודותיו הקודמות של לוין. הוא החל ב"חולות כחולים", אבל בינו وبين "מאה לילות ביפו", כתב וגנז גם את "אלף לילה ולילה בבתי קפה". לשלושת הספרים יש יסודות משותפים.

דני רסין, גיבור "חולות כחולים", הוא בבירור בן דמותו של לוין. וקווי הדימיון בין דמויות נוספות בספריו לאנשים בשר ודם והדרמות האמיתיות בחייהם — לא מוסווים במיוחד והיו ברורים מאוד לקוראים בני התקופה. הוא ברור מאוד עדיין גם לחוקרי הספרות. כך, לדוגמה, המשורר "לורן" מבוסס על שלונסקי ו"פרנק" על הצייר פרנקל. כולם משוחחים על אמנות ושירה ולא על סוגיות שהעסיקו את כלל הציבור אז, כמו רעב, מאורעות אלימים, מלחמה וחלוציות. ב"אלף לילה ולילה בבתי קפה" כותב לוין על "המשורר הצעיר אלמן", שבני התקופה יכלו בקלות לזהות כאלתרמן הצעיר והמדוכדך ויחסיו עם עבריה שושני, אהובתו היפה.

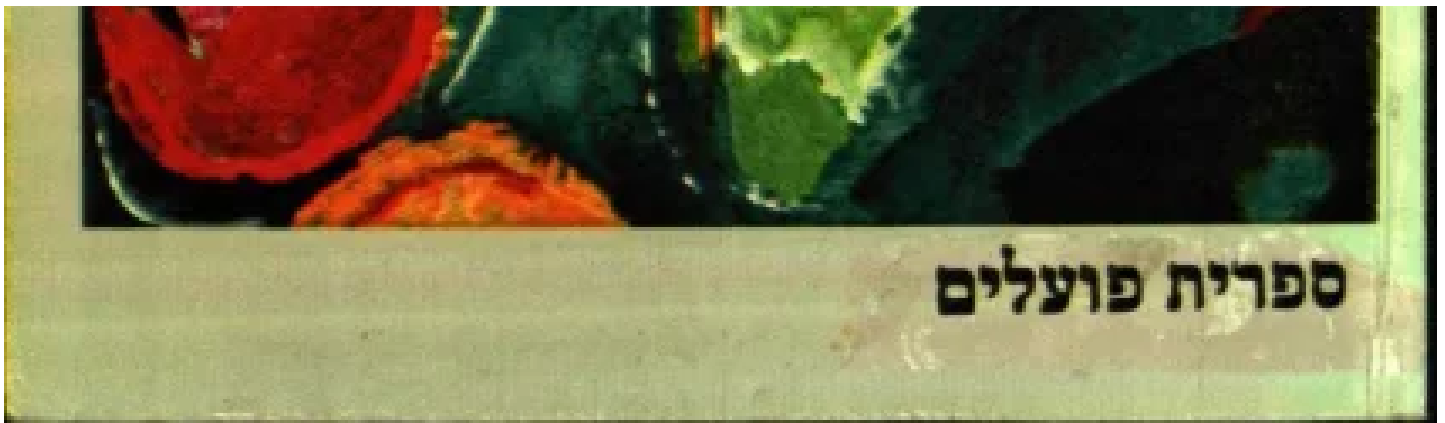
צילום: הוצאת הקיבוץ המאוחד

אך זו לא היתה הסיבה היחידה לגנוז. על פי דברים שכותבת פרופ' זיוה שמיר באחרית הדבר של "חולות כחולים", לוין עוקץ את סגנונו המוקדם של אלתרמן ומותח ביקורת על שיריו הפריזאיים.

מנשה לויז מאה לילות ביפו העתיקה

צילום: הוצאת ספרית פועלים

ואולי לא הדאגה לרשות הפרט של חבריו או הרצון להימנע מעימות עם אלתרמן הם שהדאיגו את לוין, אלא ההיפך? "הוא היה פרנקופיל, אהב את התרבות הצרפתית ותירגם הרבה מאוד יצירות מצרפתית", אומר הסופר והעורך אמנון ז'קונט, מחובבי לוין. "הוא כתב סיפורים קטנים שדמו לסיפורים של מופסאן, ירידה לחקר נפש האדם ויצריו. כשהוא רצה לפרסם את זה, אמר לו שלונסקי שזה 'שונד' – זבל ביידיש. שלונסקי אמר שצריך לכתוב טקסטים שתורמים לבניין העם והמולדת והצביע על הכתיבה של ביאליק כדגם. אבל מנשה לוין לא היה יכול לכתוב על הלאומי, הוא היה אדם פרטי וכתב על הפרט. גם הכתיבה הסוריאליסטית שלו, כמו בסיפורים שב"הרקדנית המעופפת", לא מצאה חן בעיני סופרים שהובילו את הטון באותה התקופה. זה הסיפור של לוין. הוא השתתק בגלל הביקורת".

"אמן הדיאלוגים"

אבל אולי בכלל קשור הדבר לעניינים חומריים יותר. ב-1950 נישא לוין למאשה חייט היפה. השניים נפגשו בכסית, לוין ביקש שיכירו ביניהם וזמן לא רב אחר כך הם התחתנו בנוכחות המשפחה בקפה פילץ בחורף 1950. עוד קודם לכן תירגם לוין יצירות מצרפתית בעיקר לעברית, אבל נדמה שבשנים שאחרי נישואיו, אף שלו ולרעייתו לא נולדו ילדים. התמקד בתרגום ומי יז בא לו סיקר פירסומו. תחת ידו יצאו "ההמיט"

היה הראשון שתירגם לעברית את "למי צלצלו הפעמונים" של המינגוויי. הוא זכה פעמיים בפרס טשרניחובסקי לתרגום, ועד מותו ב-1982 נודע בעיקר כמתרגם מצטיין, "אמן הדיאלוגים" כהגדרתו של מירון, שוויתר על העברית הנמלצת לטובת סגנון דיבורי, יומיומי, מתנגן.

"בעיקרו של דבר, התשובה היותר אקדמית היא שבדור הזה של מנשה לויין הפיגורות החשובות ברפובליקה הספרותית שלנו היו משוררים ולא פרוזיקונים", מנסה פרופ' שמיר להתיר את התעלומה. "שלונסקי, אלתרמן, לאה גולדברג, אלכסנדר פן ואורי צבי גרינברג — הם כבשו את המפה הספרותית ולא היה מקום לפרוזיקונים. זו התשובה העיקרית לסיבה שהוא לא קיבל מקום מרכזי. תוסיפי לזה את העובדה שבעיקרו של דבר הוא עסק בתרגום ולשם הקדיש את רוב האנרגיה היצירתית שלו, ואת זה שמתרגום הוא גם מצא את לחמו. בעיקרו של דבר אלו היו הסיבות, כל אור הזרקורים הופנה לשירה וצרכי הפרנסה הם שהכריעו, שירה אף פעם לא פירנסה את כותביה".

החברה עושה מאמץ לאתר זהותו של כל יוצר אשר נעשה בפרסום העיתונאי שימוש בצילום/סרטון שצילם, אך לא תמיד הדבר ניתן לאיתור. ליוצר כאמור שמורה הזכות לפנות אל החברה כדי ליידע את החברה כי הוא היוצר המקורי של הצילום/סרטון המופיע בפרסום. לפנייה בנושא זהות צלמים: photo.report@haaretz.co.il

כתבות מומלצות

טבע, משפחה והמון מפורסמים. מקרטני מציג את הצילומים של אשתו

הסרט שחושף את הכאב מאחורי האובססיה הלאומית לילודה

הבעיה אינה ביבי: המשימה הדחופה שמוטלת על בני גנץ

"זה אולי יפתיע, אבל היום הרבה יותר קל להיות ערבייה בהיי-טק"

